

PAULO FREIRE'DE BANKACI EĞİTİM MODELİNE KARŞI PROBLEM TANIMLAYICI EĞİTİM MODELİ**Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KANTARCI BİNGÖL***, z.kantarci@alparslan.edu.tr**Özkan AYBAR****, aybarozkan65@gmail.com**DOI: ulasbid.824150****Özet**

Brezilyalı filozof ve eğitim bilimci Paulo Freire (1921-1997), *Ezilenlerin Pedagojisi* adlı eserinde bir yandan geleneksel eğitim sistemini eleştirirken diğer yandan da yeni bir eğitim modeli önermektedir. Freire'ye göre anlatıya dayalı geleneksel eğitim anlayışlarında öğretmen, anlatan bir özne; öğrenciler de, onu sabırla dinleyenler olarak yer alır. Öğretmen, gerçeklikten uzak ve öğrencilerin varoluşsal deneyimlerine yabancı açıklamalarla zihinleri doldurur; öğrenciler ise bu açıklamaları ezberler. Freire'nin tabiriyle öğrenciler, öğretmen tarafından doldurulması gereken bidonlar ya da kaplar gibidir. Bu bidonlar ya da kaplar öğretmen tarafından ne kadar iyi doldurulursa öğretmenin niteliği bir o kadar artar. Böyle bir eğitimde öğretmen yatırımcı, öğrenciler de yatırım nesnelere. İşte bu karakterinden dolayı Freire geleneksel eğitim anlayışlarını bankacı eğitim modeli olarak nitelendirir ve bu eğitim anlayışının karşısına problem tanımlayıcı eğitim modelini koyar. Problem tanımlayıcı eğitim modelinde öğretmen öğrencilerin arkadaşlarıdır. Birlikte araştırıp, birlikte öğrenirler. Problem tanımlayıcı eğitim modeli bireysel farklılıkların ön planda olduğu ve hiçbir öğrencinin etnik, ekonomik, dini ve ırksal farklılıklarından dolayı hor görülmediği bir eğitim anlayışıdır. Böyle bir eğitim anlayışında hedeflenen şey; sözcükleri ve dünyayı okuyabilen, eleştirel ve özgür bir şekilde düşünen, düşündüğünü eyleme döken bireyler yetiştirmektir. Bu çalışmada da Freire'nin eleştirilerinin hedefindeki "bankacı eğitim modeli" olarak nitelendirdiği geleneksel eğitim anlayışlarına karşı bir öneri olarak sunduğu "problem tanımlayıcı eğitim modeli" incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Paulo Freire, Bankacı Eğitim Modeli, Problem Tanımlayıcı Eğitim Modeli, Praksis, Diyalog.

THE PROBLEM-POSING EDUCATION MODEL AGAINST THE BANKING MODEL OF EDUCATION IN PAULO FREIRE**Abstract**

The Brazilian philosopher and educational scientist Paulo Freire (1921-1997), in his *Pedagogy of the Oppressed*, criticized the traditional education system while proposing a new educational model. According to Freire, in the traditional education approaches based on narrative, the teacher is a narrator and the students take place as the listeners patiently. The teacher fills the minds with explanations that are unrealistic and alien to the students' existential experiences; the students memorize these explanations. In Freire's words, students are like bins or containers that must be filled by the teacher. The better these bins or containers are filled by the teacher, the higher the quality of the teacher. In such an education, the teacher is the investor and the students are the objects of investment. Because of this character, Freire defined traditional education approaches as a banking model of education and put the problem-posing education model in front of this education approach. In the problem-posing education model, the teacher is the friend of the students. They research and learn together. The problem-posing education model is an understanding of education where individual differences are at the forefront and no student is despised due to their ethnic, economic, religious and racial differences. What is aimed in such an educational approach; to raise individuals who can read words and the world, think critically and freely, and put what they think into action. Also in this study, "the problem-posing education model" proposed by Freire as a proposal against the traditional education approaches, which he called the "banking model of education", will be examined.

Keywords: Paulo Freire, Banking Model of Education, Problem-Posing Education Model. Praxis, Dialogue.

* Muş Alpaslan Üniversitesi Felsefe Bölümü

** Muş Alpaslan Üniversitesi Yüksek Lisans.

Makale Geliş Tarihi: 10.11.2020 Makale Kabul Tarihi: 24.12.2020

Giriş

Paulo Freire, 1921 yılında Brezilya'nın Recife kentinde orta halli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Çocukluğu ve gençliği yoksulluk ve sefalet içerisinde geçmiştir. Çünkü I. Dünya Savaşının getirmiş olduğu tahribat sonucunda birçok ülke yoksullukla mücadele içerisinde girmiş ve sonrasında dünyayı etkisi altına alan 1921 krizi ile var olan kötü gidişat daha kötüye gitmeye başlamıştır. Brezilya da bu kötü gidişattan nasibini alan ülkeler arasında olmuştur. Freire'nin eğitim ile ilgili görüşleri daha bu dönemlerde oluşmaya başlamıştır. Onun yaşantısında bir yandan yoksulluk bir yandan bu yoksullukla mücadele etmek için çalışan ve emeği sömürülen insanlar vardı. Freire, o zamanların verdiği zorluk ve sıkıntılı süreci atlatmanın tek yolunun eğitim olduğu kanısına varmıştı. Ama bu o kadarda kolay olacak bir şey değildi; insanlar hayatta kalmak için ekmek parası kazanma mücadelesine girişmişti, bu mücadele beraberinde ezme ve ezilme durumunu ortaya çıkarmıştı. Tarih boyunca insanlar arasında sürekli hiyerarşik bir yapı mevcut olmuştur. Antik dönemlerde efendi-köle ilişkisi, daha sonraki feodal dönemde ise toprak sahibi-maraba ilişkisi, sanayi devrimiyle birlikte burjuva-proletarya ilişkisi ve postmodern dönemde ise serbest ekonomi piyasası ile patron-çalışan ilişkisi gibi çeşitli hiyerarşik yapılar karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılar farklı dönemlerde ve farklı isimlerle karşımıza çıksa da temeldeki düşünce her zaman aynı olmuştur. Bir yanda sürekli gücü elinde bulundurmak isteyip bunun mücadelesini veren ve bu mücadele sonucunda karşısındakini ezen kişiler, diğer yanda ise özgürlüğünden, emek gücünden ve karakterinden ödün vermiş olan ezilenler bulunmaktadır. Bu iki yapı tarih boyunca farklı şekillerde de olsa her zaman aynı düşünce çerçevesinde bir mücadeleye girişmişlerdir. Bir tarafta var olan gücünü koruma uğruna her türlü baskıyı ve şiddeti mubah görüp, karşısındakini ezen sermaye sahibi olan kişiler, diğer tarafta ise; her türlü sömürüden kurtulup özgürlük mücadelesi veren ezilmiş olan işçi veya maraba sınıfı vardır. Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen zihinsel güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretimin araçlarını da emrinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır (Karaboğa, 2011: 25).

Freire bu durumu insanlaşma ve insandışılaşma kavramlarıyla açıklar. Ona göre; insanlaşma insanın yetisidir. İnsanlaşma; adaletsizlik, sömürü, baskı ve ezenlerin şiddetiyle engellenir; ezilenlerin özgürlük ve adalet özlemiyle, kaybettikleri insanlığı yeniden kazanma mücadelesiyle olumlanır (Freire, 2019a: 62). İnsandışılaşma; ezen kesimin ezilen kesimi baskı, şiddet ve

özgürlüğüne el koymasıyla oluşan bir durumdur. İnsanlaşma insanın bir özelliğidir; fakat ezilen ezenin buyruklarına boyun eğdiği zaman emeğine, özgürlüğüne ve kişisel farklılıklarına yabancılaştığı zaman insandılaşmış olur. Verilen buyrukları yerine getirmekle mükellef olur. Bundan kurtulmanın tek yolu ve çaresi bilinçlenmek ve bu bilinçlenmeyi eyleme dökmektir. Freire, toplumsal yaşamın hedefinin dünyanın insanileştirilmesi olduğunu ileri sürmektedir. Bununla da herkesin kendisini etkileyen toplumsal güçlerin bilincine vardığı, bu güçler üzerine düşündüğü ve dünyayı dönüştürmeye muktedir olduğu bir süreci kastetmektedir. Kişinin bilincinin ve ideolojisinin yapısını belirleyen, onun toplumsal dünyası ve çevresidir. Bu belirlenim bilgisine ve bilincine sahip olmadan insanileşme imkânsızdır (Spring, 2014: 59). Bu mücadelenin anlam taşıması için ezilenler, (insanlığı yaratmanın bir yolu olan) insanlıklarını yeniden kazanma peşinde, misilleme olarak ezenlerinin ezenleri haline gelmemelidirler; hem ezilenlerin hem de ezenlerin insanlığını yeniden sağlayanlar olmalıdırlar. O halde, ezilenlerin büyük insani ve tarihi görevi şudur: Kendilerini ve aynı zamanda da ezenlerini özgürleştirmek (Karaboğa, 2011: 25). Oysa özgürlük mücadelesine girişmeyen çok insan vardır. Freire özgürlük mücadelesine girişmeyen, egemen yapıya uyum sağlamış, bu yapıya teslim olmuş ezilenlerin yaşama durumunu sessizlik kültürü olarak adlandırmıştır. Sessizlik kültürü, sınır durumundan kurtulamama sonucu bireyin sürü haline gelmesini ifade etmiştir. Sessizlik kültürü içinde yaşayan insanlar, dünyalarını değiştirmek için eylemde bulunmazlar. Dolayısıyla *praksisten* yoksun bir toplumsal yapı oluştururlar. Sessizlik kültürü içinde yaşayan insanların, özgürleşmeye neden olacak güçlü bir enerjileri ve yerine getirmek istedikleri bir arzuları yoktur. Onlar evcilleşmiş halde, kendilerine sunulmuş olduğu gibi kabul eder, ezenlerin çıkarlarına hizmet eden düzeni açık seçik göremez ve sürüvari bir toplumsal yaşam sürerler. Bu insanlar, içinde buldukları durumu dillendirecek bir sese kulak vermedikleri gibi, kendi vicdanlarının sesini dinlemeyi de reddederler. Bu kültür içinde yaşayan insanlar, sömürünün ürünü olan çektikleri çilelerin sebeplerini ya kendilerinde bulurlar ya da doğaüstü güçlere atfederler. Örneğin; köylüler açlığı ya kendi yetersizliklerine ya da tanrıların öfkesine bağlayarak açıklamaya çalışırlar. Oysa açlık ne kendi yetersizliklerinin ne de tanrıların cezalandırmasının sonucudur. Bu durum, ezilenlerin dünyalarını dönüştürecek bir bilinçten yoksun olmalarının/bırakılmalarının sonucudur (Yılmaz, 2016: 304). Bu yüzdendir ki dünyayı değiştirmenin ve dönüştürmenin tek yolu bilinçlenmek ve bilinçlenmeyle birlikte eylemde bulunmaktır. Freire'ye göre; eğitimin özündeki amaç, öğrenenlerde topluma ilişkin eleştirel bir anlayış ve toplumu dönüştürme yönündeki kendi kapasitelerinin ayırında oluş olarak özetlenebilecek olan bilinçlenme(*conscientização*)ya da bu bilincin gelişmesine aracı olmaktadır. Bu bilincin gelişmesi, insanları insandılaştıran toplumsal yapıları değiştirerek ve yeni bir toplumu

kurarak kendilerini özgürleştiren insanların gerçekleşmesi olasılığının yolunu açacaktır. Böylece Freire, eğitimi bir bilinçlenmeye yardım süreci olarak kabul etmekte ve bu amaçla uyumlu uygulamaları araştırmaktadır (Ayhan, 1995: 200).

a) Bilinçlenme (Conscientização): Freire'ye göre bilinçlenme; bilinçliliğe gelmenin derinleşmesidir. Bilinçliliğe gelme durumu oluşmaksızın bilinçlenme yoktur. İster Brezilya köylüleri İspanyol asıllı Amerikalılar ve Afrikalılar, ister dünyanın her hangi bir yerindeki üniversiteliler ile bilinçlendirici bir duruş içinde çalışmak gerekmektedir. Öldüğü söylenen ancak daha canlanan ideolojiler tarafından gizlenen gerçekleri ortaya çıkarmak için kendi evrensel doğrularından hiç şüphe duymayan dar kafalılar gibi küstahlaşmadan, güçlükle ve alçak gönüllülükle bilinçlenme aranmalıdır (Mayo, 2011: 87). Bilinçlenme, ezilenlerin uğradığı baskı ve şiddete karşı dile gelmeyi ifade eder. Yani artık haksızlığa ve ezilmeye karşı bir başkaldırı niteliğindedir. Her türlü sömürü sisteminde sömürülen, hakları gasp edilip ezilenlerin sözlerini söyleyebilmeleri için geri almaları gereken hak, bu haktır. Kendileri olma hakkı, kaderin yönünü ellerine alma hakkıdır (Freire, 2019a: 26). Egemen güçler, sürekli ezilenin bu hakkını bastırmak ve ortadan kaldırmak için sürekli mücadele halindedir. Dile el koyma yöntemi işe yaramadığında, egemen güçler daha sert tedbirlere başvururlar. Arizona'da Tucson Devlet okullarının bir yetkilisinin Freire'nin *Ezilenlerin Pedagojisi*'nin okullarda okunmasını yasaklaması örneğinde olduğu gibi; Arizona eğitim bakanlığı müfettişi "çocuklara ezildiklerini öğretmemeliyiz" diyordu (Freire, 2019a: 27). Okullar ya da egemen güçler tarafından nasıl ezildiklerini öğrenme ve bu ezilmişliğe son verme düşüncesine kapılma durumuna Freire bilinçlenme adını vermektedir. Bilinçlenme, egemen güçlerin en son isteyecekleri şeydir. Çünkü otoritesini sarsmaya giden yolun temel ayağı bilinçlenmedir, ezilenlerin bilinçlenmemesi için egemen güçler sürekli bir çaba ve mücadele içerisinde. İnsanlar kendilerini, nesneleştirdikleri dünyadan ve kendi etkinliklerinden ayırarak, karar verici duruma gelmekte ve böylelikle kendilerini sınırlayan durumları aşabilme yetisine sahip olmaktadır. İnsan mücadelesi, bu "sınır durumu"nu aşması ve özgürleşmesinin önünde engel olarak duran verili olanı edilgen bir şekilde kabul etmek yerine, onu yadsıyan sınır eylemler aracılığıyla olmalıdır. Yani, verili konumda olan "sınır durumun" aşılması, bu durumun tarihsel olarak içinde yer aldığı somut gerçeklik üzerinde, eleştirel bilinçle etkinlikte bulunarak başarılı olur (Yılmaz, 2016: 302). İnsanlar, içine hapsediği demir kafesten çıkmak için, demir kafesin kilidini kırması gerekir, eleştirel bilinç insandaki o kilidi kırabilme yetisidir.

b) Praksis (Eylemde Bulunmak): Egemen güç, sürekli emeğini ve özgürlüğünü sömürdüğü kişileri kendi himayesinde tutmak için sahte bir dayanışma içerisine girer. Sahte

yardımsızlık tavırlarla ezilenlere yaklaşır, fakat en ufak bir tepkiyle karşılaştığı zaman, o sahte yardımsızlığın yerini şiddet ve baskı alacaktır. Çünkü gerçek iyilik ve yardımsızlık baskı altında tutmakla, emeğini ve özgürlüğünü sömürmekle olacak bir şey değildir. Gerçek yardımsızlık ezilenlerle bir olup onlarla diyaloga girip özgürlük mücadelesinde birlikte eylemde bulunmaktır. Freire'ye göre; gerçek yüce gönüllülük, sahte yardımsızlığı besleyen nedenleri yok etme mücadelesinin ta kendisidir (Freire, 2019a: 63). Bu mücadele aslında sancılı bir süreçten geçmektedir. Freire'nin deyimi ile özgürleşme bir doğumdur, hem de acılı bir doğumdur (Freire, 2019a: 67). Ezilenler için özgürleşme bir *praksistir*; insanların üzerinde yaşadıkları dünyayı dönüştürmek için düşünmesi ve eyleme geçmesidir. (Yılmaz, 2016: 300). Özgürleşme, bireyin kendisini daha iyi hissetmek için geldiği noktada gerçekleşen psikolojik bir değişim değildir. Freire'nin bahsettiği özgürleşme, başka insanlarla iktidara dair bir bilinç süreci içinde birlikte çalışma ve bağlanmayı içeren sosyal bir dinamiktir (Kincheloe, 2018: 132). Bu süreçte ezilenler, bir yandan korkularına yenik düşüp kendi kendilerini bastırıp, kendilerine yabancılaşabilir. Diğer yandan da ezilenler sürekli ezenler gibi olma isteğini içinde barındırır. Örneğin bir fabrika işçisi, patronun yerinde olmak ister, hemen hemen herkesin isteği ya da hayali bu yöndedir. Bu yüzdendir ki işçiler eyleme geçtikten sonra özgürlük mücadelesinde zaferle çıkıp birer ezen statüsüne geçebilir. Bu durumun yaşanmasının önüne geçebilmek için bilinçlenmek gerekmektedir. Ezilenlerin görevi, kendileriyle gerçek dayanışma gösterenlerle birlikte, kendilerini özgürleştirmek için mücadele etmek zorunda olduklarının bilincine sahip olmaktır. Ezilenler, mücadele *praksisi* aracılığıyla ezilme gerçeğini eleştirel olarak kavrayabilmelidirler. Baskının esaretinden kurtulmak için onun içinden ayağa kalkmak ve ona karşı çıkılması gerekmektedir. Bu ancak *praksis* yoluyla yapılabilir; dönüştürmek amacıyla dünya üzerinde düşünmek ve eylemde bulunmak icap etmektedir(Freire, 2019a: 69-70). *Praksis*, teori ile pratiğin diyalektik olarak birbirlerini etkiledikleri, dünyanın dönüştürülmesini sağlayan bilinçli eylemin ifadesidir (Yılmaz, 2016: 302). Freire'de *praksis* süreci içinde eylem ile derinlemesine düşünmeyi birbirinden ayırmak mümkün değildir. Aksi takdirde böyle bir şeyin olması ya akılsız eylemcilik/ lafazanlık ya da boş kuramsallaştırmadan ibarettir. (Mayo, 2011: 86).

Freire için eleştirel bir bilincin ortaya çıkmasında ve bilincinde olduğu şeyi eyleme dökme pratiği eğitim sayesinde kazanılabilecek bir durumdur. Fakat bu, geleneksel eğitim sistemi içinde gerçekleştirilebilecek bir durum değildir. Öncelikle Freire'nin bankacı eğitim modeli olarak nitelendirdiği geleneksel eğitiminin reddini gerekmektedir. Onun yerine insanlar bilinçli varlıklar olarak görülerek insanların bilgi hesabına yatırım yapmayı öngören eğitim idealine karşı

insanların dünyayla ilişkilerindeki problemleri tanımlamalarının pratiği geçirilmelidir. Bu da iletişimi hayata geçiren problem tanımlayıcı eğitim modeli sayesinde mümkün görünmektedir (Freire 2019: 95-98).

1. Bankacı Eğitim Modeli

Antik Yunan'da Sokrates ve Platon'la başlayıp 20. yüzyılın ortalarında J. Dewey'e kadar uzanacak şekilde düşünce tarihinde kendilerine bir yer edinen filozoflar tarafından icra edilen klasik şekliyle eğitim felsefesi, geleneksel eğitim anlayışlarını oluştururlar. Geleneksel eğitim anlayışları kaynağında sistem ya da içerik olarak felsefe telakkisi bulunduğu için –izmler yaklaşımı olarak bilinir. İdealizm, pragmatizm, realizm, natüralizm, egzistansiyalizm benzeri genel felsefi sistem ya da akımların eğitim alanındaki yansımalarından ortaya çıkmıştır. Klasik eğitim felsefesi, eğitim sürecinin ne şekilde olması, nasıl bir yetiştirilmesi, öğrenciye hangi bilgi, beceri ve değerlerin aktarılması gerektiğini bildirme iddiası taşıdıkları için normatif ve preskriptif bir anlayışı ifade eder (Cevizci, 2019: 22-23). Bu eğitim anlayışlarında öğretmen otoriter bir yapıdadır. Yani öğretmen bildiklerini aktarır, öğrenci ise öğretmenin aktardıklarını alır ezberler iyi ezberlemişse iyi öğrenci, iyi ezberlememişse de zayıf öğrencidir. Yani bu eğitim anlayışlarında öğrencinin zihin yapısı, bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulmaz, herkes aynı kefededir. Öğretmen, müfredatta belirlenen konuları öğrencilere aktarır, öğrenciler bu aktarılanları not eder veya etmez, öğretmen aktardıklarının öğrenilip öğrenilmediğini sınavla test eder. Bu test sonucunda iyi ve zayıf öğrenci belirlenir. Oysa eğitim öğretmenin mevcut bilgi birikimini aktarması ve öğrencilerin onları ezberlemesi, öğretmen sorduğunda yanıtlamaya çalışması, öğretmenin öğrencilerden aldığı cevaplara bakarak öğrencileri sınıflandırması gibi bir nitelik taşımamalıdır. Eğitim, öğrencilerin yaşam deneyimlerinden hareket etmeli, yaşarken karşılaştıkları somut problemleri ele almalı, yaşam içindeki durumlarını tüm çıplığıyla kendilerine göstermeli ve öğrencilere eleştirel bir bakış açısı ve yaratıcılık kazandırarak onlara kendi gerçekliklerini görmelerini sağlamalıdır. İşte bu düşünceyi destekler mahiyette Freire için öğretmek birtakım içerikleri aktarmak ve öğretmemek de öğretmen tarafından aktarılan içerikleri genel hatlarıyla ezberlemek olmamalıdır. Öğretmek ve öğrenmek, öğretmenin bir şeyin anlaşılması sürecini başlatan metodolojik eleştirel çalışmaları ve öğrencilerin de aynı derecede eleştirel idrakleri ile birlikte yürümek zorundadır (Freire, 2019b: 158).

Freire geleneksel eğitim anlayışlarının anlatı üzerine temellendiğini düşünür. Bu ilişki, anlatan bir özne olan öğretmen ve sabırla dinleyen öğrencilerden oluşmaktadır. Anlatılan şeyler; gerek değerler olsun gerekse gerçeklerin deneysel boyutları olsun anlatma sürecinde cansızlaşma

ve taşlaşma eğilimindedir. (Kaya ve Altan, 2019: 69). Çünkü her anlatımda öğretmen anlatan bir özne ve öğrenciler onu sabırla dinleyenler olarak yer alır. Öğretmen gerçeklikten koparılmış ve öğrencilerin varoluşsal deneyimlerine yabancı açıklamalarla zihinleri doldurur, öğrenciler ise bu açıklamaları ezberlemekle mükelleftir. Öğrencilerin idrak etmeleri değil; ezberlemeleri istenir. Böyle bir eğitimde Freire öğrencileri öğretmen tarafından doldurulması gereken bidonlara ya da kaplara benzetmektedir. Öğretmen kapları ne kadar iyi doldurursa o kadar iyi bir öğretmen olur. Bu bir tasarruf yatırımdır. Freire öğretmenleri yatırımcı, öğrenciler de yatırım nesnelere olarak görmektedir. Öğretmen iletişim kurmak yerine tahviller çıkarır ve öğrencilerin sabırla aldığı, ezberlediği ve tekrarladığı yatırımlar yapar. Bu, öğrencilere tanınan hareket alanının, yatırılanı kabul ve tasnif edip yıkmaktan ibarettir. Bu yüzden mevcut eğitim anlayışını bankacı eğitim modeli olarak niteler (Freire, 2019a: 90). Bu tarz bir eğitimde bilgi her şeyi bilen öğretmenler tarafından hiçbir şey bilmeyen olarak görülen öğrencilere bir armağandır. Öğretmen ister gerçek bilgiler, ister yanlış, isterse de yanlış bilgi versin, öğrenci bu bilgileri hiç sorgulamadan doğru kabul etmek durumundadır. Öğretmen aktarıyorsa, bu bilgi kesin doğru ve faydalıdır. O hemen alınıp hayata uygulanmalıdır. Bu yüzden öğrenciler verileni yaşarlar, kendi hür iradesiyle değil, öğretmenin iradesiyle yaşarlar. Bu eğitim anlayışında öğrencinin zihni adeta *tabula rasa* (boş levha) olarak görülür. Her şeyi bilen öğretmendir, öğrenci hiçbir şey bilmeyen, öğretmene muhtaç bir konumdadır.

Bankacı eğitim modeli öğrenciyi bilinçlenmeye ve dünyayı değiştirmeye sevk edecek bir anlayışı içermemekle birlikte sadece var olan bilgileri aktarmaktadır. Örneğin; “İki kere iki dört eder.” veya “Türkiye’nin başkenti Ankara’dır.” ya da “Türkiye’nin en büyük gölü Van Gölü’dür.” gibi bilgiler öğrencilere sunularak öğrencilerden bunları ezberlenmesi istenmektedir. Bu durumda sorgulanacak, eleştirilecek ya da öğrenciyi sorgulamaya itecek bir bilgi bulunmamaktadır. Genel olarak kabul görmüş bilgiler, öğrencilere aktarılmakta, öğrencide bunlara inanmakta ve hayatına uygulamaktadır. Burada öğrenciler mevcut bilgiyi bir yerde tutan çok iyi arşivleyiciler ve koleksiyonculardır. Bu eğitim anlayışında; öğretmen öğretir ve öğrencilere öğretilir; öğretmen düşünür ve öğrenciler hakkında düşünülür; öğretmen eylemde bulunur ve öğrenciler öğretmenin eylemi aracılığıyla eylemde buldukları yanılmasına sahip olurlar ve öğretmen öğrenme sürecinin öznesi, öğrenciler ise nesnesidirler (Spring, 2014: 64). Bankacı eğitim modeli, bireyi istedik yönde değiştirme çabasıdır. Freire’nin dediği gibi eğitim politik bir araçtır (Cevizci, 2019: 219). Yani egemen güçler, kendi ideolojilerini, dünya görüşlerini veya halka dayatmak istediklerini eğitim yoluyla yapar ya da benimsettirirler. Mesela sermayeyi elinde bulunduran

egemenler, sürekli mesleki okullar üzerinde yoğunlaşırlar, oradaki öğrencilere maddi destek sağlarlar ve kendilerine bağımlı hale getirirler. İktidardaki siyasi güçler ise, benimsedikleri siyasi görüşü okul müfredatlarında gizli müfredat olarak okutmaktan çekinmezler. Tarih göstermiştir ki egemen eğitim sistemi hükümetlerin gücü olagelmıştır. Söz gelimi sömürge toplumlarında seçkinler ile proletaryanın çocuklarını birbirinden ayıran ikili okul sistemi, seçkinlerin ayrıcalıklarının ileri sürülmesinde, gücün denetlenmesinde ve yerli halkların köleleştirilmesinde temel rol oynamıştır. Benzer şekilde feodal sistem ele alındığında eğitim sisteminin büyük toprak sahipliklerinin sürmesi ve gücün tek bir elde tutulması için tasarlandığı görülmektedir. Ayrıca kapitalist ve neoliberal sistemin egemen burjuva ideolojisini yeniden üreten bir eğitim kurmayı amaçlaması, bir mutabakata varılmasını sağlaması ve mali piyasaların üretimi ve tüketim ihtiyaçlarını karşılaması da bu duruma örnektir. (Vittoria, 2017: 93). Ulus-devlet anlayışıyla toplum olarak kendini yeniden üretmesi için başvurduğu hem ideolojik, hem kültürel hem de bilim(sel) aracı olarak da eğitim sisteminin çekirdeği olan müfredat baz alınır. Müfredat, ulus-devlet olarak toplumun sürdürülebilirliğinde eğitsel standart oluşturur; oluşan standartlar sınırlayıcıdır, bazı değerleri meşru kılarken bazılarını ise eğitimin sınırları dışına iter (Yakut Özek, 2019: 1547).

Freire’de eğitim politik bir araçtır. Eğitimin politik olması olumsuz bir şey olarak kabul edilmemesi gerekir. Ona göre eğitim, bireysel açıdan ele alındığında özgürlük için bir araç olmak durumundadır ve bireylerin özgürleşmeleri amacına hizmet etmektedir (Cevizci, 2019: 219) Freire, eğitimin, bireyin özgürlüğünü kazanması için bir araç olduğunu, bankacı eğitim modeline karşı sunduğu problem tanımlayıcı eğitim modelinde ele almıştır. Bankacı eğitim anlayışında, öğrenciler dünyayı sorgulamak yerine, ona uyum sağlamaya teşvik edilmektedir. Öğrenciler kendilerine dayatılan rolü ne kadar kabullenirlerse, dünyayı kabule o kadar yatkın olurlar. Bu nedenle bu eğitim süreci bir ehlileştirme sürecidir. Bankacı eğitim modeli yaşam severliği değil ölüm severliği teşvik etmektedir. Ölüm sever kişiler, mekanik şeyleri severler. Bu tür insanlarda canlı şeyleri cansız şeylere dönüştürme dürtüsü vardır. Deneyimden çok anılar, var olmaktan çok sahip olmak önem taşımaktadır. Denetime tutkundurular ve denetlerken yaşamı öldürürler (Gökçe, 2012: 137). Oysa Freire “*Beni okulda sevinç için mücadele etmeye hazırlayan ve cesaretlendiren, hayattaki mutsuzluğun nedenlerinin üzerinin örtmeksizin yaşama sevincine teslim olmaktır.*” (Freire, 2019c: 111) derken ölümü yadsımadan ya da yaşamı mitleştirmeden kendimizi tamamen yaşama vermeyi, gönüllü bir şekilde yaşama teslim olmayı önemsemektedir.

Freire, bankacı eğitim anlayışı yoluyla, sadece bir şeylere cila çekildiğini, potansiyelini her koşul altında hayata geçirebilecek genç insanlar üzerinden yerleşik düzenin her yönden işine yarayan efsaneler üretildiğini savunmaktadır. Bu sistemde en iyi durumda, toplumun baskıcı koşulları değiştirilmeden, ezilenlerin bilinçleri değiştirilmektedir. O, bankacı eğitim anlayışının ezilenlerin itaatkârlığına ve yabancılaşmasına katkıda bulunduğu kanaatindedir. Böyle bir eğitim anlayışı öğrencinin olduğu kadar öğretmenin yaratıcılığını da deformasyona uğratmaktadır. Çünkü klasik eğitim anlayışları mekanik, statik ve natüralist bir bilinç görüşüne ve pozitivist bir metodolojiye dayanmaktadır. Bu anlayışın düşünmeyi, eylemi denetlemeye çalışmasının, insanları dünyaya uymaya yöneltmesinin ve yaratıcılığı öldürmesinin nedeni budur (Cevizci, 2019: 224). Bankacı eğitim anlayışı yoksullara ve ezilenlere sorunun kendilerinde olduğunu söylemektedir. Bu sorunu ortadan kaldıracak bir model sunmaktadır ve bu modele bürünen yoksullar kendilerine ve çevresine yabancılaşır. Fakat daha büyük bir problemin içerisine girdiğinin farkında bile değildirlir.

Bankacı eğitim modelinde bilgi, kendilerini bilen sayanların, yine onlar tarafından hiçbir şey bilmediği düşünülen öğrenciye verdiği bir armağan olarak düşünülmektedir. Oysa bilgi, değişen tarihsel şartlara bağlı olarak oluşturulan aktif bir sürecin ürünüdür. Buna bağlı olarak öğrenciler, bilgiyi pasif bir şekilde olduğu gibi alan bireyler değil, onu aktif bir biçimde oluşturanlardır. Dolayısıyla bilgi, buluş ve yeniden buluş yoluyla, durmak bilmeyen, sürekli, umut dolu araştırmalarla peşinden koşulması gereken bir yapıya sahiptir. Freire'ye göre başkalarını mutlak bilgisiz sayıp kendini üstün görme anlayışı baskı ideolojisinin karakteristik özelliğidir. Öğrenciler kendilerine yüklenen malzemeyi istiflemekle ne kadar çok meşgul olurlarsa, dünyayı dönüştürme gücünden ve eleştirel bilinçten de o kadar uzaklaşırlar. Öğrencilerin yaratıcı gücünü asgariye indiren bankacı eğitim modeli, dünyanın dönüştürülmesini istemeyen ezenlerin çıkarına hizmet etmekte ve böylece de egemenliğin pratiği haline gelmektedir. Toplumsal kalıplara uygun davranış örüntüleri sergileyecek kişilerin yetiştirilmesi, ezenlerin çıkarlarını sürdürmelerini sağlamaktadır (Yılmaz, 2016: 305). Bankacı eğitim modeli öğrencilerin dinlemesine dayalı ders saatleri, okuma ödevleri, bilgi değerlendirme yöntemleri, öğretmen ile ders alan arasındaki mesafe, sınır geçme kıstasına dayanmaktadır. Bu konfeksiyon yaklaşımdaki her şey, düşünmeyi engellemeye yaramaktadır. Banka memuru eğitimci, aşırı şişirilmiş rolünün kendine hiçbir gerçek güvence sağlamadığını, ötekiler ile dayanışma içinde yaşama arayışına girmek zorunda olduğunu anlamaz. Bankacı eğitim bilginin öğretmen tarafından bir ihsan olarak öğrenciye sunulduğu öğretmen merkezli bir yöntemdir. Başkalarını mutlak bilgisiz saymak-baskı ideolojisi için

karakteristiktir bu- eğitim ile bilginin araştırma süreçleri olduğunun inkâr edilmesidir. Öğretmen kendisini öğrencilerine, onların zorunlu karşıtı olarak sunmaktadır; öğrencilerinin cehaletini mutlak sayarak kendi varlığını gerekçelendirmektedir. Hegel'in köle-efendi diyalektiğindeki köle misali yabancılaşmış olan öğrenciler, kendi cehaletlerini öğretmenin varlığının gerekçesi olarak kabul ederler; fakat kölenin tersine öğrenciler, öğretmeni eğittiklerini hiçbir zaman keşfedemezler. Bankacı eğitim modeline karşılık olarak Freire geleneksel öğretmeni bir özne ya da değer olarak tanımlamakta, öğrencilere bilgiyi nesne veya öğrenciyi pasif bir izleyici olarak sağlayan biri gibi görmektedir. Freire'in amacı ise öğrenenleri özne veya aktif bir temsilci olarak kendi kaderini kendi elinde tutan yapmaktır (Yıldırım, 2010: 55).

Freire'de eğitim, öğretmen-öğrenci çelişkisine dayanmaktadır. Özgürlükçü bir eğitim bu çelişkinin aşılmasını sağlamalıdır. Bu da ancak her iki tarafta aynı anda öğrenciler ve öğretmenler olması halinde çözüme kavuşturabilir. Fakat Freire'nin bankacı eğitim modelinde böyle bir çözüme yer yoktur. Aksine öğretmen-öğrenci çelişkisi sürdürülmeye devam ettirilmektedir. Bankacı eğitim modelinin öğretmen-öğrenci çelişkisini alevlendiren davranış ve uygulamaları şöyledir:

- a) “Öğretmen öğretir ve öğrenciler ders alır
- b) Öğretmen her şeyi bilir, öğrenciler hiçbir şey bilmez.
- c) Öğretmen düşünür, öğrenciler hakkında düşünülür.
- d) Öğretmen konuşur, öğrenciler uslu uslu dinler.
- e) Öğretmen disipline eder, öğrenciler disipline sokulur.
- f) Öğretmen seçer ve seçimini uygular, öğrenciler buna uyar.
- g) Öğretmen yapar, öğrenciler öğretmenin eylemi yoluyla yapma yanılısamasındadır.
- h) Öğretmen müfredatı seçer ve öğrenciler buna uyar.
- i) Öğretmen bilginin otoritesini, kendi mesleki otoritesiyle karıştırır ve bu otoriteyi öğrencilerinin özgürlüğünün karşıtı olarak öne sürer.
- j) Öğretmen öğrenme sürecinin öznesidir, öğrenciler ise sadece nesnedir”(Freire, 2019a: 91).

Paulo Freire, *Ezilenlerin Pedagojisi*'nde de ortaya koyduğu gibi hayatı boyunca her koşulda ezilmişlerin yanında olup, onların sesi olmuştur. Bu ezilmişliği ortadan kaldıracı yegâne şeyin eğitim olduğunun farkındaydı. Bu nedenle bankacı eğitim modelinin doğurduğu problemleri ortadan kaldırmak, öğretmenin ve öğrencinin din, dil ve etnik köken gözetmeksizin eşit şekilde

eğitime dâhil olduğu ve özgür bir ortamın olduğu problem tanımlayıcı eğitim modelini ortaya koymuştur.

2. Problem Tanımlayıcı Eğitim Modeli

Freire, bankacı eğitim modelinin düşünsel ve fiziksel olarak açtığı yaraları veya doğurduğu problemleri iyileştirme çabasındadır. Bu yüzden problem tanımlayıcı eğitim modeli, Freire'nin bankacı eğitim modeline karşı sunmuş olduğu bir çözüm önerisi niteliğindedir. Problem tanımlayıcı eğitim modeli, daha demokratik ve özgür bir ortamda eğitimin gerçekleşmesini sağlama gayretinde iken bankacı eğitim modeli daha çok otoriter bir yapıyla karşımıza çıkmaktadır. Problem tanımlayıcı eğitim modelinde, özgürlük, sorgulama, eleştirel bilinç, diyalog ve *praxis* ön plandadır. Bu eğitim modeli, ezenlerin buyruklarından kurtulmak için özgürlük mücadelesi verenlerindir. Özgürleşmeye gerçekten bağlananlar, bankacı eğitim kavramını her yanıyla reddetmeli, onun yerine insanları bilinçli varlıklar; bilinci de, dünyaya yöneltilmiş bilinç olarak kavramalıdır. İnsanların bilgi hesabına yatırım yapmayı öngören eğitimciler idealine son vermeli ve bunun yerine, insanların dünyayla ilişkilerindeki problemleri tanımlamalarının pratiğini geçirmelidirler. Bilincin özüne–amaçlılık-denk düşen problem tanımlayıcı eğitim modeli, bildirileri reddeder ve nihayetinde iletişimi hayata geçirmektedir. Problem tanımlayıcı eğitim modelinin temelini diyalog oluşturur ve dolayısıyla bankacı eğitim modelinde olduğu gibi öğretmenin konuşup öğrencinin dinlediği şeklinde bir anlayış söz konusu değildir. Diyalog aracılığıyla, “öğrencilerin öğretmeni” ve “öğretmenin öğrencileri” ortadan kalkar ve onun yerine “öğrenci-öğretmen” ve “öğretmen-öğrenciler” şeklinde yeni bir terim doğar. Öğretmen artık sadece öğreten değil, öğrencilerle diyalogu içinde kendisine de öğretilen biridir; öğrenciler ise kendilerine öğretilirken kendileri de öğreten kişilerdir. Böylece öğretmen ve öğrenciler, içinde herkesin büyüdüğü bir sürecin sorumluları haline gelirler (Freire, 2019a: 98). Freire, *Kültür İşçileri Olarak Öğretmenler* adlı eserinde bu durumu şöyle dile getirmektedir:

“Öğrencilerin bazen neredeyse bakir olan meraklarının aktığı mecralar, öğretmenler tarafından daha önce hiç fark edilmemiş fikirlere ve sorulara gebe. Fakat şimdi öğretmen, bir zihin bürokrati olarak değil, -bilinçli, duyarlı ve duygusal bedeninin öğrencilerin kestirimlerine, yaratıcılıklarına ve eleştirilerine açık olmasını sağlayan merakının önündeki mecraları yeniden oluşturarak öğretirken, öğretmen süreci içinde zengin bir öğrenme uğrağına sahip olur. Öğretmenler ilk olarak öğretmeyi öğrenirler, ama öğretmeyi, öğretilirken yenede öğrenilen bir şeyi öğretirken öğrenirler” (Freire, 2019c: 70).

Problem tanımlayıcı eğitim modelinde öğretmen bilgiyi aktaran, öğrenciyi bunu öğrenmeye zorlayan bir otorite olmaktan ziyade bir yol gösterici durumundadır. Zaten Freire için öğrencisine kulağını tıkayan otoriter bir öğretmen, kendini bu yaratıcı serüvene yani öğrencinin bilme sürecinin

öznesi olduğunu keşfettiği eşsiz güzellikteki bu anın bir parçası olmaya da kapatmış olur. Bu nedenle eleştirel eğitimde öğretmenin, öğrencinin bilen bir özne olarak sorumluluğunun ele alma yönündeki meşru çabasını benimsemesi gerekir (Freire, 2019b: 164). Öğretmen öğretmelidir. Bunu yapması zorunludur. Ama öğretmek demek bilgi aktarımı yapmak demek olmamalıdır. Freire’de bir eyleme öğretme eylemi denebilmesi için öğrencilerin kendilerine öğretilen bilgiyi üreten kişiler haline geldikleri, içeriği ya da bilinebilir nesneyi kavrama eyleminden önce ya da onunla eş zamanlı olarak gerçekleşmesi gerekmektedir (Freire, 2019c: 175).

Freire’ye göre; eleştirel bir eğitimci tarafından kışkırtıldıklarında öğrenciler, özgürlüklerinin daha derin bir boyutunun tam olarak üstesinden gelinebilecek olan engellerin algılanmasında yattığını anlamaya başlarlar. Sonra giderek daha ve daha eleştirel olma sürecinde, öğrenciler katıldıkları toplumsal uygulamadaki bilinçlerinin oluşturucu gücünü yadsımanın olanaksız olduğunu keşfetmektedirler. Öte yandan, öğrenciler bilinçleri aracılığıyla, toplumsal gerçekliklerinin yapıcısı olmadıkları zamanda bile, bütüncü gerçekliği aştıklarını ve onu sorguladıklarını algılamaktadırlar. Davranışa ilişkin bu farklılık, kişiyi daha ve daha çok eleştirel olmaya yöneltir; yani, öğrenciler dünyaya ilişkin bilinci neyin ve nasıl oluşturduğunu kavramaları açısından eleştirel bir duruş alır (Freire ve Macedo, 1998: 95).

Bankacı eğitim modelinde insanların yoksul ve bilgisiz oldukları kendilerine mal edilirdi, bilgisiz ve yoksul olmalarının tek sorumlusu kendileriydi. Ama Freire, bu durumu diyalog yoluyla çözüme yoluna gitmiştir. Köylüler, açlığa kendi yetersizliklerinin yol açtığını ya da açlığın tanrıların öfkesini gösterdiğini düşünürlerdi. Freire’nin eğitim sürecinde sorunlu durumlar hakkındaki diyalogu başlangıçta bu tür açıklamalara başvurma eğiliminde olabilir; fakat diyalogun hedefinin bir parçası, bu bilinç seviyesinin ötesine gitmeye yardım etmek olacaktır (Spring, 2014: 70). Bankacı eğitim modeli sürekliliği vurgular ve gericedir; buna karşın problem tanımlayıcı eğitim ise terbiyeli bir bugünü de, önceden belirlenmiş bir yarını da kabul etmez köklerini dinamik bugünden almakta ve devrimci hale gelmektedir. Bankacı yöntem insanların içinde buldukları konumu kadere algılamalarını doğrudan veya dolaylı olarak pekiştirirken, sorun tanımlayıcı yöntem bu durumu, insanlara bir sorun olarak sunmaktadır. Bankacı kuram ve uygulama, hareketsizleştirici ve sabitleyici bir güç olduğundan insanları tarihsel varlıklar olarak kabul etmezken, sorun tanımlayıcı kuram ve uygulama insanın tarihselliğini başlangıç noktası olarak almaktadır (Yıldırım, 2010: 56).

Diyalog yoluyla aslında problemin kendilerinde olmadığını farkına varan ezilen kesim, daha sonra topluma hükmeden sınıfa karşı baskı ve eleştiri yöneltmeye başlar. Egemen güç, daha

önce hiç karşılaşmadığı bu türden bir baskı karşısında hemen yatıştırma yoluna gitmeye karar verip, belli başlı değişikliklere ve politik ya da ekonomik ayrıcalıklara gidecektir. Bu tavizler, bilinçlenmiş ezilen kesimi daha da cesaretlendirecektir ve bu baskı ezilen kesimin zafer kazanmasıyla son bulacaktır. Problem tanımlayıcı eğitim modeli ve temelinde bulundurduğu diyalog, ezilmiş halkları özgürlüğe ve iyi planlanırsa olumlu bir devrime götüreceği aşikârdır. Freire, *Yüreğin Pedagojisi* adlı eserinde otoriter rejimlerin merakın düşmanı olduğunu söylemekte ve böyle rejimlerin merak gösterdikleri için yurttaşlarını cezalandırdıklarını belirtmektedir. Ona göre otoriter güç, meraklı ya da sorgulayıcı değil, gözetleyicidir. Buna karşın diyalog merak ve huzursuzluk doludur. Diyaloğa giren özneler arasında karşılıklı saygıyla doludur. Olgunluğu, bir macera ruhunu, sorgulamada güveni ve cevaplar bulmada ciddiyeti gerektirir. Böyle bir ortamda sorgulayan özne sorgulayıcı olmanın nedenini bilir. Başka bir ifadeyle diyalog yolu konuşmada sadece sormuş olmak için ya da sadece uyanık görünmek için soru sorulmaz. Zira diyalog, eleştirel bir tutum anlamına gelir (Freire, 2019d: 99-100).

Freire'ye göre, problem tanımlayıcı eğitim modelinde bilgi öğretmenin mülkiyetinde olan bir şey olmaktan ziyade, öğretmenle öğrenci arasındaki diyalogun ortak ürünü olması gerekmektedir. Öğrenci diyalog sürecinde dünyayı nasıl algıladığını, deneyimlerini nasıl anlamlandıracağını öğrenmelidir (Cevizci, 2019: 226). Freire, “Brezilya, Şili ve Peru'nun yoksul ve mülksüzleştirilmiş tarım işçilerine ve ailelerine okuma-yazma öğretirken farklı bir yol izlemektedir. Öncelikle, eğitim için gidilecek bölgenin insanların yaşayışları ve kültürleri üzerine geniş çaplı bir araştırma yapmaktadır. Bizzat okuma-yazma öğrenecek insanların da katıldığı ve onlarla aynı ortamları paylaşarak yürütülen bu araştırma sürecinin hedefi, Freire'nin tabiriyle, o bölgedeki sessizlik kültürünü inşa eden faktörleri ve insan ilişkilerine dair yaşamsal sorunları, sonradan konuşturılmak üzere belirlemektir. Seçilen konular, her zaman için başlıca çelişkili durumları açığa çıkarmaya ve soru sordurmaya dönük olmalıdırlar. Bu sürecin sonrasında, eğitimcinin görevi, ortaya çıkarılan konuları daha önce kendilerinden edindiği insanlara yeniden sunmaktır ve bunu da ders biçiminde değil bir problem olarak yeniden sunmaktır” (Karaboğa, 2011: 27). Bu yöntemi Freire problem tanımlayıcı kodlar denen çeşitli film, poster, grafik ve fotoğraflarla göstermeye çalışmıştır. Problem tanımlayıcı eğitim modeli, bilgiden değil, somut problemler içeren durumlardan, öğrenenin içinde bulunduğu yaşam durumlarından yola çıkmaktadır. Bu tür bir eğitim, problemleri ortaya koyarak, öğrencinin hayat içindeki durumunu gözler önüne sermekte ve *praxis* yoluyla bu durumları dönüştürmeye çalışmaktadır (Cevizci, 2019: 227). Bu eğitim modeli genel itibarıyla öğrenciyi sorgulamaya ve eleştirel bir bilincin oluşmasına sevk etmektedir. Öğrenci

edindiği bilgiyi eleştiri süzgecinden geçirip daha sonra “neden” sorusunu sorup öğrenme yoluna gittiği için ezen sınıfın çıkarına hizmet etmemekte ve hatta onlara bir tehdit oluşturmaya başlamaktadır. Problem tanımlayıcı eğitim modeli, insanların dünyayı nesneleştirmelerini ve onu eleştirel bir bakışla değerlendirip değiştirmek için eylemde bulunmalarını sağlayacak bir yapıya sahiptir. Bu eğitim modelinde öğrenciler, kendi kişiliklerinin farkına varır ve eleştirel düşünebilme becerisi edinirler. Öğretmen bilgiyi depolama yoluyla değil, öğrencinin eleştirel yeteneklerine odaklanarak öğrenmesini sağlar. Öğretmen sorular sorarak, konuları problem haline getirerek öğrencilerin düşünebilme yeteneklerini geliştirir. Oluşturulan demokratik ortamda, özgür eylemleriyle kendini, içinde bulunduğu dünyayı, eleştirel bir bakışla değerlendiren öğrenciler, dünyanın durağan değil, zaman içinde değişen bir gerçeklik olduğunu algırlar (Yılmaz, 2016: 306). Bankacı eğitim modelinde, öğrenciler idrak edip buluş yoluna gitmezler, öğretmen onların yerine idrak edip, buluşu gerçekleştirir, öğrenciler ise sorgusuz bir şekilde alıp ezberler. Problem tanımlayıcı eğitim modelinde ise öğretmen ve öğrenci birlikte buluş yoluna giderler, öğretmen ortam hazırlayıcıdır, öğrenci ise kâşif durumundadır. Problem tanımlayıcı eğitim modelinde öğrenci artık bir sorun üzerine görüş belirtir, diyalog ile soruna çözüm arar. Öğrenciler artık pasif alıcılar değiller, eğitimde aktif rol alırlar. Öğretmen ortaya bir problem atar öğrenciler ise eleştirel ve sorgulayıcı bir bakış açısıyla görüşlerini belirtirler, her iki taraf da aktif şekilde bir görüş belirtme yoluna gider. Burada doğru ya da yanlış görüş yoktur, çünkü herkes probleme farklı bir çözüm getirme yoluna gider. Bu sistemde çoğulcu ve özgür bir yapı egemendir. Bankacı eğitim modelinin gerçekliği mitleştirerek insanların dünyada var olma yolunu açıklayan belirli olguları gizlemeye kalkıştığı yerde problem tanımlayıcı eğitim modeli mitleştirmeyi bozmayı görev edinmektedir. Bankacı eğitim modeli diyaloga direnirken problem tanımlayıcı eğitim modeli diyalogu, gerçekliği deşifre eden idrak edimi için olmazsa olmaz koşul saymaktadır. Bankacı eğitim modeli için öğrenciler yardım edilmesi gereken öznelendir; problem tanımlayıcı eğitim modeli ile öğrencileri eleştirel düşünürler haline getirmek amaçlanmaktadır. Bankacı eğitim modeli yaratıcılığı köreltmekte, dünyadan koparmak suretiyle bilincin amaçlılığını evcilleştirmekte ve böylece insanların daha yetkinleşme şeklindeki ontolojik ve tarihsel yetisini yadsımaktadır. Hâlbuki problem tanımlayıcı eğitim modeli yaratıcılığa dayanmakta, gerçek düşüncüyü ve gerçeklik üzerinde eylemde bulunmayı teşvik etmekte ve böylece de insanın, sadece sorgulayıcı ve yaratıcı dönüşüme katıldığı zaman özgün bir varlık olma yetisine karşılık vermektedir (Freire, 2019a: 102). Görüldüğü üzere Freire'nin savunuculuğunu yaptığı bilinçlendirme, özgürleştirme ve insanileştirme amaçlarını taşıyan problem tanımlayıcı eğitim modeli ile baskıcı ve otoriter nitelikli eğitim anlayışları tam bir karşıtlık içindedir. Freire'nin otoriter eğitim anlayışlarını nitelediği bankacı eğitim modeline karşı

öne sürdüğü problem tanımlayıcı eğitim modeli insanların kendilerini, içinde yaşadıkları toplumu ve dünyayı anlamalarını sağladığı, aynı zamanda onların eleştirel ve yaratıcı tepkilerini göstermelerine fırsat tanıdığı özgürleştirici bir eğitimidir. Eleştirel bir eğitim sayesinde dünyanın daha insani bir görünüme sahip olacağını düşünen Freire için problem tanımlayıcı eğitim modeli sayesinde insanlar kendilerini etkileyen ve kendilerine şekil veren dış güçlerin bilince erişerek hem kendilerini hem de toplumu ve dünyayı değiştirme gücüne muktedir olmaktadır. Bu eğitim anlayışı ile Freire, baskıcı ve otoriter eğitimin olumsuz etkilerinden insanları kurtarmayı hedeflemektedir. Çünkü insanları nesneleştiren ve pasifleştiren geleneksel eğitim anlayışlarına karşı problem tanımlayıcı eğitim modeli insanın aktif ve etkin bir özne haline dönüşmesine yardım etmektedir. Bunun için eğitim, mevcut bilgi birikiminin aktarılmasına değil; eleştirel ve yaratıcı bir kavrayışın oluşturulmasına dayanmaktadır. Böyle bir eğitimde öğretmen artık bilginin aktarıcısı değildir. Bilakis öğretmen, öğrenci ile ortak bir araştırma içerisindedir, öğrenciye yol gösteren, ona rehberlik edendir. Öğretmenin amacı öğrencileri düşünen öznelere dönüştürmektir. Bunu yapabilmeyi yegâne aracı diyalogdur. Diyalog, özgürleştirici eğitimin temelidir. Öğretmen ve öğrencilerin karşılaşması olan diyalog düşünce ve eylemlerin dönüştürücü gücü, dünyanın insanileştirilmesinin en önemli faktördür. Çünkü diyalog süreci öğrencilere kendilerini ve dünyayı nasıl algıladıklarını, deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını göstermektedir. Bu süreçte gerçekliğin statik değil de dinamik bir süreç olduğunun farkına varan öğrenciler daha farklı bir şekilde anlamayı ve anlamlandırmayı öğrenmekte ve eleştirel bir bilince ulaşmaktadırlar. Bu bilinç ve ona dayanan eylemleri sayesinde de hem kendilerini hem de yaşadıkları toplumu ve dünyayı dönüştürme yoluna doğru ilerlemektedirler.

Sonuç

Bu çalışmada Freire'nin bankacı eğitim modeli olarak adlandırdığı geleneksel eğitim anlayışlarına ve onun yapı taşlarını oluşturan düşüncelere karşı ciddi eleştiriler yönelttiğini görmekteyiz. Freire, geleneksel eğitim anlayışlarının felsefi dayanakları ve ulaştığı sonuçlarla eğitimi işin içinden çıkılmaz bir hale sürüklediğinin farkındadır. O, mevcut anlayışların eksiklerini gidermek, yanlışlıklarını düzeltmek ya da iyileştirmeye çalışmak yerine yapılması gerekenin eğitimde karışıklık yaratan anlayışları iyiden iyiye eleştirmek ve yepyeni bir eğitim anlayışı geliştirmek olduğunu düşünmektedir. Bu noktada Freire çözüm önerisi olarak problem tanımlayıcı eğitim modelini işaret etmektedir.

Freire'nin eleştirilerinin temelinde geleneksel eğitimin teori ve pratik arasında açtığı derin uçurum yer almaktadır. Buna karşılık Freire teori ve pratiği bir arada düşünmeyi vurgulamakta ve *praksis*in önemine dikkatleri çekmektedir. Freire *Ezilenlerin Pedagojisi* adlı eserinde ezilenlerin, ezenler tarafından nasıl ezildiklerini ve bu ezilmeden onların nasıl kurtulmaları gerektiğini göstermeye çalışmıştır. Bu eserde, ilk olarak ezilenlerin, ezildikleri dünyayı deşifre etmeleri ve praksis aracılığıyla dünyanın dönüştürülmesine kendilerini adanmaları gerektiğini belirten Freire, daha sonra tüm insanların sürekli özgürleştiği bir pedagoji sayesinde devrim gibi bir dönüşümle yeni bir düzenin ortaya çıkmasından bahsetmektedir. Onun bu tavrı, eğitimde bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Çünkü O, eğitim ile eleştirel bir bilinç oluşturmayı, insanileşmiş ve özgürleşmiş bir dünya kurmayı amaçlamıştır. Onun eleştirilerinin hedefindeki bankacı eğitim modelinde bireyin kendini ve dünyayı değiştirecek bir bilinç düzeyine ulaştırmak yerine statükoyu koruma ve egemen sınıfın oluşturduğu yapıya birer eleman kazandırma yer almaktadır. Yani bankacı eğitim modeli ulus-devlet için iyi bir yurttaş, sermaye kuruluşları için iyi bir işçi, politik hareketler içinde iyi bir destekçi yetiştirme çabasıdır. Bunun için yaşamdan kopuk bilgileri zihinlere doldurmakta, sorgulayıcı olmaktansa uyum sağlamayı ve kabullenmeyi özendirilmekte, meraklı ve yaratıcı olmaktansa ehil olmayı teşvik etmektedir. Freire ise insanların kendilik bilinci geliştirmelerini, içinde buldukları sosyal duruma eleştirel bakış açısıyla yaklaşımlarını ve yaşadıkları toplumu değiştirmelerini istemektedir. İnsanın kendisini, toplumunu ve dünyasını tanımaya, dönüştürmesine hizmet edecek olan eleştirel bilinç ancak problem tanımlayıcı eğitim modeli ile gelişir. Bankacı eğitim modeli yaratıcılığı felce uğrattırırken problem tanımlayıcı eğitim modeli yaratıcılığı esas alır ve gerçeklik üzerinde eylemde bulunmayı teşvik eder. Bu eğitim modelinin temelini diyalog oluşturur. Diyalog gerçekliğin deşifresinin olmazsa olmaz koşulu olarak sadece bu eğitim modelinde karşımıza çıkar. Sözden öte bir anlam taşıyan diyalogda düşünme ve eylem etkileşim halindedir. Diyalog, üzerinde yaşanılan dünyayı dönüştürmek için düşünme ve eylemin harekete geçmesini ifade etmektedir. Freire, eğitim anlayışında diyalogun önemine dikkatleri çekerken buna karşın diyalogun işlevselliğini net bir biçimde göstermemiştir. Düşüncelerinde diyalogun etkili bir biçimde nasıl uygulanabileceği açık değildir.

Freire, okuma-yazma faaliyetleri ile *praksis* kavramını hayata geçirmeye ve pedagojisini uygulamaya çalışmıştır. Okuma-yazma faaliyetleri ile teorinin pratiğe yansımaları söz konusudur. Yaşadığı müddetçe düşüncelerini hayata geçirmeye çalışsa da düşünceleri tam anlamıyla uygulama alanı bulamamıştır (Mesela okuma-yazma yönteminin, okuma-yazmaya yeni başlayan çocuklardan ziyade yetişkinlere yönelik olması gibi). Fakat Freire düşünceleriyle birçok insanı eğitim üzerine

yeniden bir düşünmeye sevk etmiştir. O, günümüzde de eğitim ile ilgili sorunları sistematik tartışmaya açan ve radikal değişimlerden yana tavır takınan *eleştirel pedagojinin* öncü isimlerinden biridir.

Kaynakça

- Ayhan, S. (1995). *Paulo Freire: Yaşamı, Eğitim Felsefesi ve Uygulaması Üzerine*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 28(2), 193-205.
- Cevizci, A. (2019). *Eğitim Felsefesi (7 b.)*. İstanbul: Say Yayınları.
- Freire, P., & Macedo, D. (1998). *Okuryazarlık "Dünyayı ve Sözcükleri Okuma"*. (S. Ayhan, Çev.) Ankara: İmge Yayınları.
- Freire, P. (2019a). *Ezilenlerin Pedagojisi (19 b.)*. (D. Hattatoğlu, & E. Özbek, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P. (2019b). *Özgürlüğün Pedagojisi Etik, Demokrasi ve Medeni Cesaret*. (G. Kurt Gevinç, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Freire, P. (2019c). *Kültür İşçileri Olarak Öğretmenler Öğretmeye Cesaret Edenlere Mektuplar*. (Ç. Sümer, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Freire, P. (2019d). *Yüreğin Pedagojisi* (Ö. Orhangazi, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Gökçe, A. T. (2012). Eğitimde Radikal Düşünürler ve Görüşleri, N. Gökalp & S. Çelik (Eds.) *Eğitim Felsefesi* içinde (ss. 135-148). İstanbul: Lisans Yayınları.
- Karaboğa, K. (2011). Yaşamdan Oyuna, Oyundan Yaşama Ezilenlerin Pedagojisi ve Tiyatrosu. *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*, 0(2), 23-36.
- Kaya, H. E., & Altan, B. (2019). Paulo Freire'nin Pedagojisi Temelinde Yetişkin Engelli Bireylerin Eğitimi: Bağcılar Belediyesi Engelliler Sarayı Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(7), 64-82.
- Kincheloe, J. L. (2018). *Eleştirel Pedagoji*. (K. İnal, Çev.) İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Mayo, P. (2011). *Gramsci, Freire ve Yetişkin Eğitimi*. (A. Duman, Çev.) Ankara: Ütopya Eğitim Dizisi.
- Spring, J. (2014). *Özgür Eğitim*. (A. Ekmekçi, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Vittoria, P. (2017). *Paulo Freire "Diyaloğun Pedagojisine Giden Yol"*. (Y. Tezgiden Cakacak, & E. Cakacak, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Yakut Özek, B. (2019). Eleştirel Kuram (Frankfurt Okulu) Bağlamında İdeoloji ve Eğitim İlişkisinin Çözümlemesi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(3), 1535-1557.
- Yıldırım, A. (2010). *Paulo Freire ve Ivan Illich'in Eğitim Anlayışları Üzerine*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmaz, Z. (2016). Paulo Freire'nin Felsefesinde Özgürleşmenin Aracı Olarak Eğitim. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (22), 299-313.